

končno izrazil željo, naj bi nemški narod končno vendarle enkrat uvidel, da mu mali slovanski otočič sredi Nemčije politično ni škodljiv, temveč da ga je treba kot zanimiv zgodovinski ostanek nekdanj mogočnega polabsko-slovanskega plemena vsestransko podpreti pri njegovem kulturnem stremljenju. Za njim je g. Vekoslav Bučar v lepem govoru obujal spomine na svoja prva srečanja z g. Krawcem na raznih lužiško-srbskih prireditvah v Budyšinu, Draždanih in drugod, g. Zorko Prelovec pa je slavil dragega gosta kot enega največjih slovanskih glasbenih umetnikov in enega najboljših poznavalcev slovanske narodne glasbe v obče, izražajoč obenem veselje, da zamoremo imeti dragega gosta v naši sredi. Ginjen se je sivolasi umetnik zahvalil v svoji sočni materinščini za pozornost, ki mu jo jugoslovanski narod izkazuje že takoj prve ure po njegovem prihodu v Jugoslavijo. Omenja, da nikdar ni bil politik, ampak da je pri svojem umetniškem delovanju vedno stremel za tem, da dokaže svetu, da je tudi njegov mali narod zmožen življenja.

Ves večer, na katerem je neumorno prepeval Prelovčev oktet »Ljubljanskega Zvona« slovenske in druge jugoslovenske narodne in umetne pesmi, je potekel v najlepšem razpoloženju.

Naslednje dni svojega bivanja v Jugoslaviji, je g. Krawc prebil v Zagrebu, Beogradu, Sarajevu in Dubrovniku, nakar se je zopet za nekaj dni vrnil v Ljubljano, kjer si je ogledal vse kulturne ustanove, med drugimi tudi naš muzej, kjer ga je predvsem zanimala etnografska zbirka.

V. Bučar.

Matija Tomc, Belokrajinske. Za moški zbor priredil, izdal in založil Akademski pevski zbor v Ljubljani 1934. Cena Din 30.

Matija Tomc.

Vsebina je prirejena po zapiskih in fonogramih (notacijah) dr. J. Adlešiča (N. Štritofa), avtorja, O. Deva, L. Kube, F. Marolta. Zbirka je nastala na pobudo Akademskega pevskega zbora ozir. njegovega pevovodje F. Marolta, ki sta si stavila za nalogo pokazati razvoj slovenske narodne (kmečke) pesmi.

Za razumevanje belokranjske glasbene folklore na splošno je važna študija dr. St. Vurnika v Etnologu 1931, št. 2. Dr. Vurnik je na podlagi intenzivnega študija prišel do naslednjih zaključkov: Belokranjske pesmi rabijo povprečno zelo majhno število tonov, to se pravi, da imajo razmeroma ozek ambitus; zato so harmonsko revnejše od alpskih, katerim ogromen ambitus omogoča vse vrste melodično-harmonskih efektov. Belokranjec se poslužuje kar najmanj mogoče melodičnih motivov; zato čujemo skoro vedno en in isti motiv. Temu pojavu

pravijo »orientalska monotonija« ali »litanijski tip«, ki je lasten vsem vzhodno-evropskim narodom, pa tudi eksotičnim narodom drugih delov sveta. Te pesmi so skoro brez vseh harmonskih, melodičnih in kompozicionalnih prijetnosti, zato igra v njih ritem veliko vlogo. Velik del teh pesmi ima svoj estetski smisel skoro le v ritmiki, ki se nagiblje več ali manj k izometriji, ali pa rabi kar se da malo ritmičnih shem in modelov. Na Belokranjskem je v absolutni večini dvodelni ($\frac{2}{4}$) takt, ki se uveljavlja z malo ritmično vrednoto (osminka). Pike pri notah skoraj ne dobimo. Harmonična zgradba teh pesmi je enostavna; okreti se gibljejo iz toničnega položaja v dominantni septimni položaj; subdominantnih okretov je v Beli Krajini silno malo in jih pevci ne priznavajo. Tudi modulacija je skoraj neznana. Nekaj procentov je, zlasti ob Kolpi, tudi pesmi, ki kadencirajo v dominantni na način bližnjega orijenta. So to pesmi, ki so mestoma čisto durske, mestoma se dajo tolmačiti durski in molski obenem, končno pa le sklenejo v čisti durski dominantni. Nekateri so mnenja, da je ta pojav nekaj ostanek od starih cerkvenih modi, za kar pa še manjkajo historični dokazi. Kompozicijske oblike so mnogovrstne. Najdeš tudi melodijo v dveh taktih, redke niso štiritaktne; dalje sledimo pet-, šest-, sedemtaktne melodije, seveda pa imajo večino, zlasti med novejšimi iz XVIII. in XIX. stoletja, one osemtaktne periode. Lahko rečemo, da je monotonna AAAA, dvodelna ponavljana AB AB oblika najčešča na Belokranjskem. Stare pesmi kažejo včasih zanimivo modificirane harmonične molske, dobijo se breztaktne pesmi v dorskem tonovem načinu, spremljane v nekaki heterofoniji z goslimi, ki rabijo stare konsonance kvarte in kvinte. Pojavljajo se tudi stare diafonijske

dvoglasne oblike, neki bordoni v paralelnih tercah, ki se pa na začetku in na koncih samostojno gibljejo. Tudi kanonične forme primitivne oblike, zaplodki srednjega veka, so na Belokranjskem še doma. Zanimivi so tudi tipično belokranjski teksti, ki kažejo abstraktno idealistične paralelizme, ki se strinjajo z glasbeno »monotonijo«.

Te izsledke je upošteval avtor pri obdelavi posameznih pesmi. Takoj prva pesem (»Napojnica«) je sicer prosta kompozicija avtorja, ki je pa dal ohranjenemu besedilu stilno pravilno glasbeno obliko kresne obredne pesmi. (Pojasnila k posameznim skladbam so povzeta po razlagi, ki jo je za koncert APZ napisal dirigent Fr. Marolt) — »Koleda« za Svečnico je tipičen primer originalnih starih belokrajinskih pesmi v naravnem tonskem načinu, sklepna stalna fraza »Marija, prosi Jezusa« je tipičen primer ustaljenega sklepnega okreta (stalne fraze). Te vrste koleda so se pele v obliki dvoglasnih koralnih diafonij, ki so značilne za belokrajinski glasbeni folklor — Na »Tepežnico« (god nedolžnih otročičev 28. decembra) gredo otroci »tepeškati« po vasi. V našem primeru gre za »Tepežnico«, ki se je še pela, dandanes jo otroci le »klepečejo« (govore) — »Svatske pesmi« so priložnostne pesmi, ki jih poje narod v različnem redu in primernih momentih na »pirih« (svatbah) — »Kresne« so vokalna suita, ki združuje petero različnih napevov različne časovno-stilne opredelitve. Te stilno-heterogene sestavine morejo živeti hkrati le v narodni pesmi in tvorijo nekako mozaično formo — »Belokrajinsko kolo« je stilizacija porušene oblike prostega metliškega kola. Tekst je ves ohranjen; od napevov sta pa ohranjena le začetek in završek, vmesni pesmi b) in c) je prireditelj stilno pravilno vkomponiral — Jurje-

vanje je preostalina znamenitega staroslovenskega kurentovanja, ki hrani in združuje v sebi poleg obrednih plesov največ mitoloških prausedlin geotropskega značaja. Napev našega »Zelenega Jurja« je ohranjen tipičen primer staroslovenske originalne melodije, njegovo starost izpričujeta dosledna izoritmija, enostavna melodična črta v starem dorskem načinu, fiziognomija te belokrajinske melodije je povsem različna od onih kajkavskega porekla iz mnogo mlajše dobe — »Hajduk Velja« je edini primer neporušene oblike belokrajinske pripovedne junaške pesmi iz dobe neprestanih strahotnih turških vpadov. (Velja je bil baje silovit junak iz vojne granice, ki je hodil napadat Turke tudi v njihovo deželo). Da ustvari primerno formo junaške pesmi, je prireditelj poleg neprestano razpletajočega se napeva, ki je v svoji preprostosti tipičen primer belokrajinsko-orientalske monotonije, uporabil prosto iznajdena motiva guslarja, ki se je v Beli Krajini držal vse do konca 19. stoletja, in pohoda junakov — »Koleda« na Ivanje je najstarejši ohranjeni slovenski narodni napev. Pesem kaže staro koralno fakturo v kanonični obliki. O veliki starosti pričajo ozek kvartni ambitus, melični potek v sekundah, diafonična dvoglasnost, rapsodičen ritem in stalna sklepna fraza. Avtor je uporabil dvostaven zbor po vzoru menjajočih se respuzorialnih antifon. S tem stavkom prosto kontrapunktira motiv guslarja, ki je take speve vedno spremljal, forma naj bi bila nekakšna vokalno-instrumentalna heterofonija.

O zbirki so izšle razne ocene. Kot najmerodajnejšo omenimo ono, ki jo je napisal v zagrebški »Sv. Ceciliji« (1934, št. 2) znani muzikolog in skladatelj dr. Božidar Širola. Med drugim pravi: »U otmjenom formatu velikog notnog kvartnog formata iz-

dano je u veoma ukusnom obliku i osobito dotjeranom rukopisu (u litografiji, koja se gotovo takmi s notnim tiskom) ovo ozbiljno delo slovenskoga kompozitora. Ta njegova priredba daleko je premašila ono, što se priredbom smatra. To su manje ili oveće kompozicije, u kojima je avtor uspio dati čitave zvučne slike neobične sugestivnosti, naročito za onoga, koji pozna pučke običaje, uz koje su vezani oni napjevi, kojima se Tomc poslužio, kao osnovom svojih kompozicija. Tomc je svjesno htio dati — makar i grubi, pa i groteskni realizam »napojnice«, »Kolede«, »tepežnice«, »Kola«, »Zelenog Jurja«, ali je nastojao dati i kompozicije većeg obujma, u kojima će oživjeti i cijeli obred (»svetske pesmi«, »Kresne«, »belokrajinsko kolo«). Sredstva, kojima se Tomc služi, da iz kratkih napjeva pučkih izgradi oveće muzičke stavke sasvim su suvremena. On ne preza ni pred ostinatnim figurama, kojima nameće monotoniju ugodaja ritmijskoga, što nastaje litanijskim ponavljanjem kratke strofne forme, a oživljuje to mjestimice još i ozbiljnim nastojanjem, da pojedine dionice sasvim oslobodi u njihovom pokretanju, makar pri tom došao i do politonalnih kombinacija. Naročito se to opaža u tretiranju smanjene kvinte tonaliteta, koja te starinske »belokrajinske napjeve« toliko približuje tonalitetu tako zvane istarske ljestvice, pa je još uvijek kamen kušnje za našu teoriju muzičkog folkloru i njegovih osebina. U nastojanju, da dade što življu impresiju pravog pučkog izražaja svojoj muzici, Tomc je posegnuo i za dijeljenjem zbora u dva dijela, koji na način antifone jedan drugome odgovaraju i kao da se nadmeću, koji će većim zanosom i toplijim žarom ispjevati svoj napjev. Drugda su u tijesnom slijedu ne prezani pred kanonskim obrascima, ma da su

oni podalje našeg folklor. To su odlike ovog ozbiljnog djela Tomcovoga, kje je — čini se — zamišljeno ciklički, t. j. avtor želi — ma da to nije nigde istaknuo — da njegove, »Belokrajinske« ispune čitav program jednog koncerta, da u svojoj šarolikosti ožive cijeli jedan kraj, »Belukrajinu«, sa svim njezinim folklornim značajkama. G. Tomc je učinio veliku uslugu slovenačkog modernoj muzici, upozorio ih je svojim djelom »Belokrajinske«, da u Belokrajini doista živi najstarija slavenska muzička tradicija.

M. Švarski.

Dr. Jože Lavrič, Organizacija statistike v Jugoslaviji. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil. Ljubljana 1935.

Ta knjižica je poskus, menda prvi, prikazati pregled celokupne administrativne statistike, v naši državi, bodisi da gre za primarne statistike, to je, kadar gre za neposredno, iz statističnih namenov povzročeno številčno zajetje pojavov, bodisi za sekundarne statistike, ki se nabirajo kot postranski produkt nekega drugega administrativnega poslovanja.

Za dobro stran takega prikaza smatram, ne samo, da informira, katera statistika, kje in na kaki pravni osnovi se vodi, ampak zlasti tudi, da omogoči oziroma olajša kritičen odnos do številke. Četudi bi namreč statistike bile čisto točne, kar pa v največ primerih niso, je treba pri praktični uporabi in zlasti pri časovni in krajevni primerjavi števil, ugotoviti njih identično, kaj so in predstavljajo in njih genezo, od kod so in prihajajo.

Le če tako številko vsestransko spoznamo, jo moremo s pridom in prav uporabiti posebno v njeni analitični funkciji pri raziskovanju vzročnih zvez in razvojnih tendenc.

Poglavja: osnove naše statistike, demografska, agrarna, gozdna, rudar-

ska, finančna in prosvetna statistika so bila objavljena v »Času«, l. XXIX., števil. I.-II. in III.

Résumé.

L'auteur expose l'organisation de la statistique administrative en Yougoslavie — de la primaire aussi bien que de la secondaire — par rapport à ses représentants et à sa base légale.

Bien qu'à sa naissance l'Etat yougoslave ait trouvé sur son territoire trois bureaux statistiques déjà existants (à Belgrade, à Zagreb et à Sarajevo), la nécessité de l'adaptation du service statistique aux circonstances changées s'imposait.

Actuellement le service de la statistique officielle, tant qu'il s'agit de la statistique centrale, est concentré à »La statistique générale de l'Etat«, qui est agréée au Ministère de l'Intérieur.

Le présent aperçu fait voir que la statistique yougoslave, n'ayant peut-être pas joui jusqu'ici d'une bonne réputation ni au pays ni à l'étranger, a fait, au cours de ces dernières années de grand progrès, de la sorte que sa réputation devant l'étranger peut être considérée, d'ores et déjà, comme réhabilitée.

»La statistique générale de l'Etat« a publié en 1931 les annuaires statistiques pour les années 1929 et 1930 et en 1934 les annuaires pour les années 1931 et 1932. On a tout lieu d'espérer que dorénavant les annuaires yougoslaves pourront marcher du même pas avec ceux de l'étranger.

A côté de cette statistique centrale il existe un grand nombre de services statistiques dispersés dans les divers ressorts administratifs, qui ont, ces temps derniers, fait paraître un nombre important de publications remarquables.

En dehors des bases générales de l'organisation de la statistique, dans le